

Petindvajset let lezbične sekcije LL

Prek svojih kulturno in politično angažiranih projektov LL (pri Društvu ŠKUC) že petindvajset let napada diaspore lezbofobije in homofobije ter socializira družbo v ideale razsvetljenske, vključujoče, solidarne in egalitarne družbe. LL je sestavni del protioblastnih, političnih in kulturnih prizadevanj, ki razbijajo visoke zidove državljske apatije, politične nevednosti, ideološkega terorja in zlorabe razuma.

Alternativna osemdeseta

Ko govorimo o osemdesetih, ne moremo mimo vzpostavitve gejevskega in lezbičnega gibanja in mednarodnega večmedijskega festivala *Magnus*, predhodnika *Tedna gejevskega in lezbičnega filma*. Pomembne niso bile samo umetniške in teoretske vsebine, ampak predvsem implikacije, ki jih je dogodek prinesel s seboj: skozi kanon gejevske in lezbične kulture je festival vzpostavil diskurz o homoseksualnosti. Leta 1987 je bil pod pretvezo, da z dekadentnega zahoda uvaža aids, odpovedan. Že leta 1988 sta mu v prostorih Galerije Škuc sledila *Teden lezbičnega filma* in *Teden gejevskega filma* (do letos, ko smo ob petindvajsetletnici lezbične sekcije LL organizirale večmedijski festival Lezbična četrt, prvi in edini lezbični kulturno-umetniški festival), ki sta se leta 1989 združila v skupni festival, kakršnega poznamo še danes.

Že v osemdesetih, v času nastanka alternativne civilnodružbene scene in novih umetniških govoric ter medijev izražanja, je ohlapnejši družbeni nadzor omogočal osebno pisavo in angažma do tedaj prezrtih družbenih skupin (npr. homoseksualcev) in marginalnih umetniških produkcij (panka, underground rocka ipd.). Tako je videomedij v osemdesetih, kot meni Marina Gržinić »... posebej reflektiral dve polji: *telo v povezavi s seksualnostjo* in *zgodovino v povezavi s politiko*. Ta refleksija je v videu privzela obliko zavestno performirane pornografije, s katero je bila označena neposredno in v celoti pred kamerami izpeljana uprizoritev seksualnega akta z

izbiro istospolnih seksualnih partnerjev. Takšno medijsko pozicioniranje istospolnih preferenc je bilo v kontekstu socializma političen akt par excellence ...«

To dogajanje je bilo v videoumetnosti pogojeno z razvojem civilnih družbenih gibanj – gejevskim, feminističnim, lezbičnim in mirovniškim –, ki so se v slovenskem prostoru vzpostavila v sredini osemdesetih, pri čemer so tako imenovane »deviantne« neheteroseksualne izbire pomenile politično pozicioniranje seksualnega v socializmu. Primer vnosa marginalnih seksualnih identitet v videoustvarjalnost je glasbena in multimedijaska skupina Borghesia.

Za trenutek se bom vrnila k izviru, k sanjam, ki sem jih sanjala davnega leta 1987, sanjam, ki jih je navdahnila takratna družbena klima in ki so navdahnile mene. V nekem drugem eseju (ob dvajseti obletnici nastanka gejevske skupine Magnus) sem vzdušje osemdesetih opisala takole:

1987. Scena v Ljubljani je blazno alter. Nova družbena gibanja so na vrhuncu. Borghesia šokira s homoerotičnimi videospoti, Dario Sereval, njen pevec, se v štrumpfantlih in z mejkapom sprehaja po Ljubljani, Aldo Ivančić, njen frontmen in ustanovitelj Magnusa, fura usnje, njegov tip pa nekakšen teddy bear imidž. Kalejdoskop gejevskih stilov, kratka. Village People in njihov YMCA so hit, koda, trend. Jimmy Sommerville je zakon, Tom of Finland kult. Lilitke razburjajo in provocirajo javnost z debatami o enakosti spolov, rušijo tabuje o ženski seksualnosti in lansirajo besedo feminizem. Tožibabe razsujejo mit o ženskih starletah v rocku in postanejo pest ženske subkulturne revolucije. Magnus festivalov je resda konec, ampak geji so totalno in ...

Samo predstavljajte si, da živite v družbi, kjer ste komajda kdaj slišali za besede homoseksualnost, peder, lezbijka, natančneje, kjer ste za obstoj lezbilstva slišali v gimnaziji pri obravnavi literature starogrške pesnice Sapho in pozneje v kontekstu pojava aidsa, potem pa pridete v Ljubljano študirat in trčite ob vso to družbeno vročico in se pridružite feministični skupini Lilit, za nameček pa se poleti 1987 pomotoma znajdete na Paradi ponosa na Nizozemskem (Enshede) in doživite kulturni šok, ki vas pretrese do te mere, da se odločite, da boste zagnali lezbično iniciativo, ko se vnete domov. S pomočjo Mojce Dobnikar, ki se v Mladini dogovori za tematsko prilogo o lezbilstvu, in s pomočjo Suzane Tratnik, ki jo ena od lilitk po naključju sreča v mestu in ji pove za to novo pobudo, se to potem tudi zgodi. V Mladini 30. oktobra 1987 izide osrednja tematska priloga »*Ljubimo ženske*«, v okviru te pa tudi prvi lezbični *Manifest* (ki poudari predvsem pomen vidnosti/vizibilnosti lezbijk).

Takšen je bil moj prihod v Ljubljano in zaradi takih stvari sem, ljubiteljica filma, literature in glasbe, sčasoma začela sanjati, da bi lezbijke imele tudi svoj umetniški festival. Val nas je preprosto nosil s seboj.

Delno sva s Suzano Tratnik te sanje uresničili leta 1988, ko sva s tovornjakom preštopali pol Evrope in iz Londona prinesli nahrbtnik, poln filmov, posnetih na videokasetah (nekaj iz lezbično–feminističnega arhiva, nekaj kar z BBC), in potem v Galeriji Škuc organizirali *Teden lezbičnega filma*.

Obdobje po devetdesetih

Družbene spremembe in z njimi demokratizacija družbe pomenijo tudi vzpon novega konservativizma in politizacijo lezbičnega in gejevskega gibanja (denimo, ustanovitev *Roza kluba*, prve lezbične in gejevske politične skupine v Sloveniji).

Kar se medijskih podob homoseksualnosti tiče, je bilo v devetdesetih v Sloveniji podobno kot na Zahodu – po zaslugi MTV je prišlo do komercializacije queer podob v medijih. Jezik androgine pojavnosti (Madonna, Michael Jackson in drugi) je odkrito namigoval na homoeorotiko. Madonna je s svojim teatrom identitet veliko prispevala k tako imenovani lezbinizaciji ženskih podob, k procesu, ki vključuje tako estetiko kot politiko telesa. Na prvi pogled je bilo videti, da je lezbištvo (v)stopilo v novo obdobje kulturne vizibilnosti. Podrobnejša analiza te eksplozije lezbičnih reprezentacij v devetdesetih pa pokaže, da gre v resnici za ugajanje, za tako imenovani lezbični šik, in da se s tem subkulturno jedro razblinja.

Medtem ko je bil v osemdesetih aids sprožilec novih umetniških projektov in nosilec atmosfere, nabite z jezo proti družbeni brezbržnosti in težnjam, da se homoseksualna skupnost potisne v družbeni molk, pa devetdeseta kažejo občuten vzpon medijskih reprezentacij, ki so posledica novih teoretskih pogledov ob prelomu tisočletja, usmerjenih v moderno analizo konstrukcije spola in seksualnosti.

Po letu 1997, ko se sekcija LL znova osredini na avtonomno oblikovanje lezbičnih politik, kultur in socialnosti, izide drugi lezbični *Manifest* (ki je obsežnejši in bolj političen od prvega), sekcija pa odpre številne projekte, ki potekajo še danes in tvorijo jedro njenega delovanja: s pomočjo stalnih *političnih akcij* zagovarja politike enakopravnega državljanstva ter širjenja državljanskih in človekovih pravic in si prizadeva za uvedbo protidiskriminatorne zakonodaje, odpravo institucionalizirane diskriminacije in homofobije ter izboljšanje družbenega položaja gejev in lezbijk. LL politični aktivizem oblikuje skozi javni angažma, tako skozi dialog kot pritisk na državne in meddržavne institucije, kot tudi skozi sodelovanje s socialnimi partnerji, sindikati in delodajalci, mediji in nevladnimi LGBT organizacijami doma in v tujini. LL ponuja tudi *zagovorništvo in pravno pomoč* in prek *izobraževalnih akcij* odpira vrata v analize spolov in seksualnosti, začevši z blokom prvih lezbičnih in gejevskih študij pri nas v *Časopisu za kritiko znanosti*, ki ga je uredila Nataša Velikonja (teh tematskih blokov je izšlo še več, po Nataši Velikonja je urednikovanje le-teh prevzela Tatjana Greif) ter v okviru sodelovanja z univerzitetnimi institucijami. S pomočjo kreiranja lastnih medijev, kamor spadajo revija *Lesbo* (ki po ustavitvi subvencije še vedno izhaja periodično, ureja jo Nataša Velikonja), ki je od leta 1997 namenjena ostrenju kritičnih in intelektualnih rezil ter defektažam, praksam in teorijam odpora proti aktualnim izključevalnim orientacijam, ter razbijanju identitetnih konsolidacij tam, kjer le-te omejujejo različnost kot neodtujljivo eksistencialno pravico; radijska oddaja *Lezbomanija*, ki na Radiu Študent brez prekinitve poteka že štirinajst let in s pomočjo novic, analiz, intervjujev in komentarjev obravnava vse za LGBT populacijo najpomembnejše družbene, kulturne in umetniške teme in dogodke (s pomočjo stalne sodelavke Tatjane Greif jo ureja Nataša Sukič) ter tri spletne strani sekcije: www.ljudmila.org/lesbo, www.raznolikost.org in www.klubmonokel.com. V okviru knjižne zbirke *Škuc-Vizibilija* sekcija LL od leta 1998 (pod uredniško taktirko prve urednice Nataše Sukič in zdajšnje urednice Tatjane Greif) izdaja leposlovne in teoretske članke s področja lezbičnih študij, študij spolov in seksualnosti, s poudarkom na izdajanju domačih avtoric in najpomembnejših tujih teoretičark in literatinj. Prvega maja 2001 je bila ustanovljena *Lezbična knjižnica in arhiv* (ki jo še danes vodita Nataša Velikonja, njena snovalka, in Urška Sterle); gre za prostor sistematičnega zbiranja knjižnega, dokumentarnega in arhivskega gradiva, ki se veže na lezbično, gejevsko, biseksualno in transseksualno tematiko oziroma področje spolov in seksualnosti. Obsega teorijo, poezijo in prozna dela, stripovsko in obsežno revijalno zbirko, medijski arhiv, avdio-video, dokumentarno, arhivsko in ostala gradiva. LGBT konteksti so v knjižničnem fondu najmočnejše zastopani, vendar pa knjižnica s svojim gradivom detektira tudi

številna druga osišča razlikovanj na ravni seksualnosti, telesnosti in spolov. Knjižnični katalog je dostopen na spletni strani www.ljudmila.org/lesbo. Znotraj Lezbične knjižnice in arhiva poteka projekt graditve bibliografije z gejevsko in lezbično tematiko v slovenskem jeziku (dostopen na spletni strani). Lezbična knjižnica je – skupaj s Škratovo čitalnico KUD Anarhiv, knjižnico Mirovnega inštituta, Strip-burgerja in Zavoda za sodobne umetnosti – povezana v Mrežo avtonomnih knjižnic.

Med projekte, ki tvorijo jedro delovanja sekcije LL, vse od septembra 1993, ko so članice sekcije v sozvočju z drugimi urbanimi subkulturami in scenami ter umetniškimi in kulturnimi avantgardami sodelovale pri zasedbi nekdanje vojašnice JLA ob Metelkovi in Masarykovi ulici v Ljubljani, spada tudi lezbični klub *Monokel* (ki ga zdaj vodi Nina Hudej), ki na približno petdesetih kvadratnih metrih in s pomočjo družabnih, kulturnih, glasbenih, galerijskih in debatnih pripomočkov realizira iluzije o preživetju klubskih noči (predvsem) lezbijk in vseh, ne glede na seksualno usmeritev.

Festival Lezbična četrť ob petindvajsetletnici sekcije LL

Lepšega darila kot je bil prvi lezbični festival (ki je potekal od 3. do 10. novembra 2012), ki je zaobjel presek raznovrstne in bogate domače lezbične umetniške produkcije, zrasle iz lezbične scene v četrťstoletnem obdobju, ne bi mogle podariti: od literature do performativnih umetnosti, od prvega domačega celovečernega dokumentarca o sekciji LL avtoric Marine Gržinić, Zvonke T. Simčič in Aine Šmid (o prvi lezbični skupini v nekdanji Vzhodni Evropi in Jugoslaviji in njenem vplivu ter razmerjih z nekdanjim skupnim, jugoslovanski prostorom) do prikaza umetniške in dokumentarne fotografije, od predstavitve izjemne knjige o zgodovini sekcije LL (z nikoli doslej raziskano predzgodovino, se pravi, lezbištva pred lezbičnim gibanjem od 19. stoletja naprej(!), avtoric Tatjane Greif in Nataše Velikonja) in razvoju lezbične scene do teoretskih razprav o lezbični umetnosti, artvizizmu in aktivizmu – vse to je bila *Lezbična četrť*, festival, ki bo zaradi navdušenih odzivov na lezbični sceni (p)ostal stalni letni dogodek, čeprav je bil sprva zamišljen kot enkratna manifestacija ob jubileju ali kvečjemu kot bienalni dogodek.

Lezbična umetniška produkcija je zadnja leta v bliskovitem vzponu, lezbična scena je prvič v zadnjih petindvajsetih letih zares močna, dovolj močna, množična, barvita in kreativna, nanjo zahajajo nove in nove generacije literatk, vizualnih in performativnih umetnic, didžejk in glasbenih ustvarjalck in videti je, da obstoj »kritične mase« lezbičnih umetnic privablja nove in nove, jih spodbuja in inspirira, jim ponuja »varno« okolje, v katero lahko vstopajo hitreje, z več samozavesti in manj samocenzure.

Čedalje več je tudi lezbijk kolumnistk, esejistk, urednic, literarnih in na splošno umetnostnih kritičark in lezbični festival je pravzaprav »naravni« habitat, pravšnje okolje za letno revizijo lezbične umetniške produkcije, ki jo ob vsej tej novi ustvarjalni eksploziji po novem merimo v letih in ne več v desetletjih, kot smo jo pred tem.

Kot sta zapisali Nataša Velikonja in Tatjana Greif v knjigi *LL 25 – Lezbična sekcija LL: kronologija 1987–2012 s predzgodovino* (Škuc-Vizibilija, 2012), je

»... področje umetnosti '*najprijaznejša tujka*': po eni strani zato, ker je umetnost vedno bila zatočišče tistih brez glasu, po drugi strani pa smo si lezbijke same ustvarile infrastrukturo za umetniško ustvarjanje, prostore, založbe, medije in z njihovo pomočjo prebile železno steno izolacije. Lezbične pisateljice in pesnice so dandanes v Sloveniji kljub še vedno pogo-

stim in v pričujoči knjigi popisanim blokadam literarnih homofobov priznane in nagrajevalne (Greif in Velikonja naštejeta in podrobno opišeta delo literatkinj Suzane Tratnik, Urške Sterle, Kristine Hočevar, Nataše Velikonja, Nataše Sukič, Sare Lubej in Petre Hrovatin, op. a.) ... Poleg literarnega je lezbično umetniško ustvarjanje izjemno močno na vizualnem področju s fotografijnama Aquarius in Jasno Klančičar ter likovnica Aprilijo Lužar in Andrejo Gomišček. Na lezbični sceni je vseskozi prisotno gledališko ustvarjanje: po skupinah, ki jih je oblikovala Aquarius, *Wild Girlz*, *Amazonas* in *Golden Eye*, več lezbičnih predstavah Irene Duša in Nataše Jereb, gledališki predstavi *Ime mi je Damjan* Suzane Tratnik ter performansih Urške Sterle se je za petindvajsetletnico LL oziroma odrsko uprizoritev radijske igre Nataše Sukič *Slepi tir* oblikovala lezbična gledališka skupina *Ponovivajo*. Urška Sterle je leta 2003 posnela kratek dokumentarni film *Aktivno državljanstvo*, *Vstaja Lezbosov* je ustvarila dva kratka filma *Homorisk* in *Prvovrstni drugi*. Na glasbeno-performativnem področju ne moremo spregledati Mete Erženičnik v njenih neštetih vlogah in projektih ali jazz pevke Teje Pribac. Tu so scenske didžejke, začevši s pionirko Natašo Sukič, in DJ – kolektivi *Female's'cream*, *Esterion*, *Lezklektika* ...«